

پیشگیری از اعتیاد با رویکرد اجتماعی کردن مبارزه با مواد مخدر و بهره‌مندی از ظرفیت سازمان‌های

مردمی

علی محمدی^{۱*}

۱. کارشناس ارشد، مشاوره خانواده و اعتیاد و مدرس، دانشگاه پیام نور، مرکز بین‌المللی عسلویه، ایران. (نویسنده مسئول)

مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، دوره دوم، شماره یازدهم، شهریورماه ۱۳۹۶، صفحات ۸۵-۱۰۰

چکیده

اعتیاد زمینه‌ساز بسیاری دیگر از مشکلات و مسائل اجتماعی بوده و می‌تواند نقش مهمی در کم توسعه‌یافتگی داشته باشد. به‌علاوه با توجه به تبدیل‌شدن مواد مخدر و اعتیاد به ابزار جنگ نرم و تهدید علیه امنیت ملی از یک سو و منابع قابل توجه کشور خصوصاً در حوزه‌های فرهنگی از سوی دیگر، در صورت پذیرش اصل اقدامات رویکرد اجتماعی کردن پیشگیری از اعتیاد به‌عنوان مهم‌ترین رویکرد در مصون‌سازی آحاد جامعه، چاره‌ای جز حمایت از سازمان‌های مردم‌نهاد و تیم‌های محله‌ای در این زمینه نیست. مطالعه حاضر که به روش مروری-کتابخانه‌ای انجام شده، درصدد است تا ضمن تبیین نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در برنامه‌های پیشگیرانه و اهداف اصلی رویکرد اجتماعی کردن مبارزه با مواد مخدر، با ایجاد حساسیت افزون‌تر در بین مسئولین و سازمان‌های مردمی، ضرورت ایجاد یک نهضت عمومی و فراگیر در پیشگیری از اعتیاد را روشن نماید؛ و مبارزه با مواد مخدر از طریق مبارزه‌ی اجتماعی با ورود و مشارکت تمام افراد جامعه از جمله خانواده‌ها و سمن‌ها به‌عنوان یک سیاست ارجح برای هر دولتی در کشور ما باشد.

واژه‌های کلیدی: پیشگیری از اعتیاد، مبارزه با مواد مخدر، رویکرد اجتماعی کردن، سازمان‌های مردم‌نهاد، اجتماع‌محور

مقدمه

مسئله اعتیاد یکی از مشکلات بزرگ در جوامع امروزی است که به‌عنوان آسیب و معضل اجتماعی، روان‌شناختی، پزشکی، اقتصادی و فرهنگی با پیچیدگی‌های خاص خود حاکمیت ملی، امنیت و استقلال کشورها را متأثر می‌سازد. امروزه در زمینه پیشگیری از گرایش به مواد مخدر در نوجوانان اغلب کشورها پیشگیری کیفی را کنار گذاشته‌اند و به بحث پیشگیری اجتماعی گام نهاده‌اند که مستلزم همکاری و مشارکت نهادهای جامعه مدنی از قبیل سازمان‌های مردم‌نهاد و برنامه‌های اجتماع‌محور است. در قوانین جاری کشورمان، اشارات مستقیم و غیرمستقیم فراوانی به‌ضرورت انجام اقدامات پیشگیرانه در حوزه‌های مختلف از جمله اعتیاد شده است. در قانون اساسی توجه به عوامل کلان در پیشگیری را در اصول سوم، هشتم، دهم، اصول مندرج در فصل سوم (حقوق ملت)، بیست و نهم، سی‌ام و سی و یکم که نظام را مکلف به تأمین حداقل نیازهای اساسی کرده و یا تصویری از یک دولت رفاهی داده می‌توان یافت. به‌علاوه در بند ۵ اصل ۱۵۶ قوه قضاییه به‌صراحت مکلف به انجام اقدامات مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین شده است. همچنین تصویب و ابلاغ سیاست‌های کلی نظام در امر مبارزه با مواد مخدر در مهرماه ۱۳۸۵ از سوی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) گام مثبت دیگری بود که در زمینه تدوین اسناد قانونی به‌منظور، پیشگیری از اعتیاد برداشته شد. پیشگیری از اعتیاد در واقع به معنای پیشگیری اولیه از فرایند منجر به اعتیاد، شامل گرایش به مصرف، مصرف آزمایشی، مصرف گاه‌گاهی، سوءمصرف و وابستگی است؛ به‌عبارت‌دیگر پیشگیری از اعتیاد به معنای آن است که از تبدیل کسانی که هرگز مصرف نکرده‌اند به کسانی که گرایش به مصرف دارند و از تبدیل این افراد به مصرف‌کنندگان آزمایشی و از تبدیل این افراد به مصرف‌کنندگان گاه‌گاهی و از تبدیل این افراد به سوءمصرف‌کنندگان و از تبدیل این افراد به معتادان یا افراد وابسته به مواد، جلوگیری شود (صرامی، ۱۳۸۹). مرور برخی از مطالعات ایرانی نیز ارتباط میان تعیین‌کننده‌های اجتماعی سلامت مانند وضعیت اقتصادی، اشتغال و آموزش و شرایط محیط زندگی را با اعتیاد در مناطق مختلف کشور را نشان می‌دهد. بر همین اساس با توجه به اهمیت موضوع، باید گفت که در کشور ما تاکنون راهکارهای مبارزه با این پدیده خانمان‌سوز بیشتر سخت‌افزاری و مبارزه‌های نظامی و انتظامی بوده است، حال‌آنکه یک کشوری مانند ایران آن‌هم با توجه به فرهنگ غنی و ظرفیت‌های خاص خود نیازمند مبارزه نرم‌افزاری است که اجتماعی کردن یکی از شیوه‌های این مبارزه و راهکاری جهانی است که از خانواده و جامعه آغاز می‌شود. اجتماعی کردن مسئولیت‌پذیری به معنای درونی کردن یک موضوع است که باید از خانواده شروع و در سیستم آموزشی بخشی از سرفصل‌ها شود. علاوه بر این در سطح محلات، دولت‌ها می‌بایست سرمایه اجتماعی را در کشور تقویت کنند چراکه تقویت هنجارهای مثبت زمینه اعتماد کردن است و نمود عینی سرمایه‌های اجتماعی همین ... ها و تیم‌های محله‌ای هستند (اصفهان‌ی و وطن پرست، ۱۳۹۵). در مقاله حاضر سعی شده ضمن تعریف و تبیین رسالت سازمان‌های مردم‌نهاد (به‌طور عام) و سازمان‌های اجتماع‌محور (به‌طور خاص) به بررسی مشکلات پیش رو و مزایای رویکرد اجتماعی کردن پیشگیری از اعتیاد با محوریت مشارکت‌های مردمی (در قالب سازمان‌های ... و) پرداخته شود و در نهایت راهکارهایی پیشنهاد گردد.

سازمان مردم‌نهاد (NGO)

سازمان مردم‌نهاد یا ان‌جی‌او (به انگلیسی:) (به اختصار: ...) به اشکال و انحای مختلف در سراسر جهان استفاده می‌شود و با توجه به بافت کلامی که در آن مورد استفاده قرار گرفته، به انواع گوناگون سازمان‌ها اشاره می‌کند. با توجه به تنوع و گسترده فعالیت‌های سازمان‌های غیر دولتی، تعاریف مختلف و متنوعی از آن ارائه شده است. از دیدگاه بانک جهانی، سازمان‌های غیر دولتی شامل موسسه‌های خصوصی هستند که از توسعه بین‌المللی پشتیبانی می‌کنند؛ و آن گروه‌های محلی هستند که در سطح منطقه‌ای یا ملی سازمان‌دهی شده‌اند. در تعریف دیگر، سازمان مردم‌نهاد، تشکلی از گروه‌های داوطلب مردمی، غیر دولتی و غیر انتفاعی که هدف آن رفع نیاز کل جامعه یا گروه‌هایی از جامعه است. این دسته از سازمان‌ها، نهادهای مستقل، انعطاف‌پذیر، دموکراتیک، غیر انتفاعی و مردمی به منظور توانمند کردن گروه‌های محروم هستند (سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۲). سازمان مردم‌نهاد در کلی‌ترین معنایش، به سازمانی اشاره می‌کند که مستقیماً بخشی از ساختار دولت محسوب نمی‌شود، اما نقش بسیار مهمی بعنوان واسطه بین فرد فرد مردم (اتم‌های اجتماع) و قوای حاکم و حتی خود جامعه ایفا می‌کند. بسیاری از سازمان‌های مردم‌نهاد غیر انتفاعی نیز هستند. بودجه این سازمان‌ها از طریق کمک‌های مردمی، سازمان‌های دولتی، توسط خود دولت یا ترکیبی از طرق مذکور تامین می‌شود. بعضی از سازمان‌های مردم‌نهاد نیمه مستقل (.. ..) وظایف و کارهای دولتی را نیز انجام می‌دهند. برخی از این سازمان‌ها هیچ‌علاقه‌ای به سیاست ندارند؛ این در حالی است که برخی از آنها به منظور تامین منافع اعضای خود صرفاً به لابی‌گری در دولت می‌پردازند. با این حال منظور از سازمان‌های مردم‌نهاد در پژوهش حاضر، سازمان‌ها و تیم‌های محله‌ای پیشگیری از اعتیاد است که هم‌اکنون در بسیاری از کشورهای جهان مشغول به فعالیت و تاثیرگذاری بر جوامع خود، جهت آگاهی‌بخشی عمومی و ارتقاء سلامت مردم جامعه از هرگونه مواد افیونی و مخدر می‌باشند.

آژانس توسعه بین‌المللی در آمریکا به عنوان یک نهاد حمایت‌کننده از سازمان‌های مردم‌نهاد در کشورهای دیگر، تعریفی دیگر از سازمان‌های مردم‌نهاد ارائه نموده است. از نظر سازمان‌های مردم‌نهاد عبارتند از:

- سازمان‌هایی که مسائل و مشکلات توسعه همچون فقر یا بی‌اعتنایی به محیط زیست را تجزیه و تحلیل می‌کنند و مناظرات و برنامه‌های آموزش ملی در باب این موضوعات سازماندهی و اجرا می‌کنند؛
- سازمان‌هایی که با دیگر سازمان‌ها و افراد منافع مشترکی دارند؛
- سازمان‌هایی که از اصلاحات سیاسی و اجتماعی همچون حفظ امنیت و محیط زیست حمایت می‌کنند؛
- سازمان‌هایی که از اهداف خاص توسعه همچون خدمات ریزی خانواده یا زیرساخت‌های توسعه حمایت می‌کنند؛
- سازمان‌هایی که خدمات ارائه می‌دهند؛ مانند سازمان‌هایی که برای بهبود وضعیت زندگی و معیشت کودکان تلاش می‌کنند.

شناخت سازمان‌های مردم‌نهاد. تنها با اکتفا به تعاریف فوق‌الذکر محقق نمی‌شوند بلکه شناخت سمن، نیازمند جمع‌آوری اطلاعات گسترده‌ای در این حوزه می‌باشد. بخشی از این اطلاعات، شامل ویژگی‌هایی می‌شود که یک سازمان مردم‌نهاد باید از آن برخوردار باشد. همان‌طور که گفته شد، یک سازمان باید دارای ویژگی‌هایی باشد تا بتوان به آن سازمان مردم‌نهاد گفت. این ویژگی‌ها عبارت است از: غیردولتی؛ غیرانتفاعی و تجاری؛ غیرسیاسی؛ داوطلبانه؛ استقلال هویت؛ اشتراک هدف؛ قانونمند؛ شفافیت؛ آزادی عضویت؛ معافیت مالیاتی؛ تداوم و استمرار. سازمان‌های مردم‌نهاد بر اساس احساس نیاز بخشی از افراد جامعه در جهت رفع نیازهای موجود شکل می‌گیرند. اگر چه سازمان‌های مردم‌نهاد با اهدافی متفاوت و تخصصی تأسیس می‌شوند ولی می‌توان آن‌ها را در گروه‌های مختلفی دسته‌بندی نمود. تقسیم‌بندی سازمان‌های مردم‌نهاد بر اساس نوع فعالیت متنوع هستند: علمی، پژوهشی؛ حقوقی (سمن‌های مدافع حقوق بشر، حقوق زنان و حقوق کودک)؛ ورزشی؛ امداد و نجات (جمعیت هلال احمر و...)؛ مذهبی؛ خیریه‌های سنتی؛ بهداشتی (پیشگیری از ایدز، بیماران کلیوی، بیماران خاص و...)؛ پیشگیری از اعتیاد؛ هنری؛ حفاظت از محیط زیست؛ دوستدار میراث فرهنگی و گردشگری؛ پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی؛ هر کدام از این سمن‌ها اهداف خود را در جهت پیشبرد و دستیابی به رسالتی که بر گردنشان می‌باشد تنظیم و به فعالیت می‌پردازند.

سازمان‌های اجتماع محور (CBO)

سازمان بهداشت جهانی در سال ۱۹۷۸ در آلماتا با تأکید بر نقش مشارکت مردم بر گسترش سلامتی و در سال ۱۹۸۴ در اتاوا کانادا با تدوین منشور اتاوا و پذیرش آن از طرف وزرای عضو، ارتقای سلامت را به عنوان دیدگاه تازه‌ای در بهداشت جهانی در برابر دیدگاه سیاست‌گزاران و برنامه‌ریزان سلامت در کشورهای جهان قرار داد. بدین ترتیب ارتقای سلامت با تعریف "توانمندسازی مردم برای کنترل عوامل موثر بر سلامتی شان"، محور فعالیت‌ها و برنامه سلامت بهداشت جهانی قرار گرفت (تریس، ۲۰۰۰). به دنبال این دیدگاه نوین، تأکید بر فرد و نقش خاص درمانگر، که زیر بنای بهداشت فردی و روانشناسی سلامت بود، کمرنگ شد و اجتماعات کوچک و مشارکت مردم، موضوع مطالعه گرایش جدیدی به نام روانشناسی سلامت اجتماعات کوچک شد. طرح این نگاه نو تجربه تازه‌ای را در برابر سلامتی قرار داده است. ورود این دیدگاه نوین به حوزه پیشگیری از اعتیاد در کنار تأکید بر نقش مشارکت مردم، توسعه اجتماعی، سبک زندگی اعتیادی و نقش خاص نشاط و رفاه در سلامتی باعث شد رویکرد مبتنی بر اجتماعات کوچک (اجتماع محور) و متکی بر دانش روانشناسی سلامت اجتماعات کوچک، زیربنای کلیه برنامه‌های پیشگیری از اعتیاد و سرآغاز عصری نوین در ارائه خدمات پیشگیری از اعتیاد قرار گیرد (جهانشاهی، ۱۳۸۳).

اجتماع محور رویکردی در پیشگیری است که در آن به نقش عوامل محیطی و اجتماعی در ارتقاء «کیفیت زندگی» و «رفاه اجتماعی» مردم توجه می‌شود. در این رویکرد همه فرایندها مداخله پیشگیرانه (از تعیین مشکل تا اولویت‌بندی، طراحی مداخله، اجرای مداخله، ارزشیابی و اصلاح آن برای اجرای بعدی) را اعضای جماعت در کنار یک تسهیلگر و با کمک منابع دولتی و غیردولتی موجود در

اجتماع کوچک (خیرین، خودیاری، انجمن های محلی و) انجام می دهند. کار در اجتماع (عمل محله ای یا کنش جماعتی) فرایند یاری رساندن به مردم است برای اینکه بتوانند با بر عهده گرفتن فعالیت های جمعی وضعیت اجتماع خود را بهبود بخشند.

اجتماع محور به معنای دخالت مستمر مردم در تشخیص مشکل، تدوین راه حل، در نهایت طراحی و اجرای مناسب ترین مداخله یا فعالیت به شکل مشارکتی می باشد. اجتماع محور به معنی پایان رسیدن عصر کارشناسی و تصمیم گیری های صرفاً دولتی و رد نگرش از بالا به پایین به مسایل و مشکلات مردم است و در واقع بازگشت به این تفکر سنتی است که راه پیشرفت فرد از میان جمع می گذرد و در واقع دست یاری است که دولت و کارشناسان به سوی مردم دراز کرده اند. هدف نهایی این برنامه ایجاد آن حد توانمندی در مردم است که برای ارتقا سلامت و بهبود وضعیت زندگی خود احساس مسولیت کرده و مشارکتی تصمیم بگیرند (صوفیانی و نیک خواه، ۱۳۹۴). رویکرد اجتماع محور در برخورد با معضلات و مشکلات اجتماعی (نظیر اعتیاد و سایر انحرافات اجتماعی)، با مشارکت دادن مردم در برنامه ریزی ها از طراحی تا اجرا و ارزشیابی، با استفاده از راهبردهایی نظیر اقتدارافزایی، آموزش مهارت های زندگی، حمایت گیری، آگاه سازی و از بروز بسیاری از نابسامانی ها در سطح اجتماعی جلوگیری نموده و فرآیند آن منجر به افزایش کیفیت زندگی آحاد جامعه می گردد.

هدف برنامه های اجتماع محور این است که فرایندهای خدمتاتی، رفاهی و ارتقایی و مسولیت معطوف به آن را به افراد، خانواده ها، نهادهای مردمی و جامعه واگذار نماید تا با ایجاد ساختاری مناسب، مشکل اجتماع، شناسایی و اولویت بندی شده و بر اساس آن برنامه ریزی گردد و سپس به اجرا، تداوم، ارزشیابی، اصلاح و ارتقاء برنامه پرداخته گردد. که در نهایت این کار به توسعه محلی منتهی می شود. توسعه محلی فرایند پویایی است که در آن افراد در محله ها رشد و شکوفایی دارند و می توانند زندگی شادتر و مولدتری داشته باشند. اقدام محلی (عمل محله ای) فرصت ایجاد یک محیط اجتماعی را فراهم می کند که در آن کیفیت زندگی ارتقا می یابد. پس مداخله جماعت محور (CBI): یعنی مشارکت اعضای جماعت در جمع آوری اطلاعات مربوط به جماعت، تعیین اولویت مشکلات جماعت، شناسایی منابع جماعت و برنامه ریزی برای حل مشکلات جماعت. این مداخلات، با افرادی شروع می شود که در جماعت زندگی می کنند و به جماعت مسولیت اولیه را برای تعیین کانون فعالیت ها در هر سطحی، و ایجاد راهبرد ها برای مواجهه با این مشکلات اعطا می کنند (روزنبرگ، ۲۰۰۲). در کشور ما ترویج مداخله و برنامه اجتماع محور از نوآوری های سازمان بهزیستی در زمینه پیشگیری است که از سال ۱۳۸۱ شروع شد. در این برنامه ها سه حوزه اصلی محله های شهری و روستایی، مراکز آموزشی و محیط های کار به عنوان اجتماعات کوچک طبقه بندی و با دیدگاه ارتقای سلامت و کنترل عوامل خطر و تقویت عوامل محافظ، از طریق مشارکت ذینفعان در تمامی مراحل برنامه به اجرا درآمدند. علاوه بر این، سازمان بهزیستی کشور طی سال های اخیر به منظور تربیت نیروی انسانی در زمینه پیشگیری دوره های تسهیل گری را در دانشگاه جامع علمی-کاربردی طراحی کرده که پذیرش اولیه آن اخذ شده است. از دیگر ابتکارات این سازمان می توان به صدور دستور

العمل اعطای مجوز به مراکز خصوصی و موسسات غیردولتی برای پیشگیری از اعتیاد اشاره کرد که، امکان قانونی مشارکت بخش غیر دولتی را در این امر فراهم کرده است.

مشارکت: عنصر اصلی و جان بخش سازمان های مردم نهاد

شاید خوشایندترین تحولی که اخیراً در بحث پیشگیری از اعتیاد رخ داده، یک نوع تغییر نگرش و اقبال از رویکرد اجتماعی کردن پیشگیری از اعتیاد و حرکت به سمت برنامه های مشارکتی و اجتماع محور است. که گروه های مختلف مردم را در جهت حل مسائل و مشکلاتی که سلامت روانی-اجتماعی آنها آسیب می رساند یکسان و متحد می نماید. چرا که این برنامه های جهت رفاه مردم، و به کمک خود مردم صورت می گیرد. همچنین راز ماندگاری سازمان های مردمی و تحقق اهداف آن (یعنی نشاط اجتماعی، احساس کارآیی و مفید بودن، اقتدارافزایی و تقویت حس مسولیت پذیری) توجه به همین مقوله مشارکت است. متأسفانه گاهی دیده می شود که همین معضل استبداد رای دولتی ها، به علت غفلت به برخی از سازمان های مردم نهاد سرایت پیدا کرده و خیلی از مسائل مهم آن محله یا شهر، صرفاً توسط اعضا اصلی آن سازمان (هیئت مدیره یا موسس) بررسی و موشکافی می شود که چنین وضعیتی ضمن اینکه سازمان های مردم نهاد را از رسالت اصلی خود (که همان مشارکت است) دور می نماید. زمینه تلاشی شدن آن را شدیدتر خواهد کرد. و شاید هدف از شکل گیری . . . ها یا اجتماع محور در کشورمان، در واقع همان تصحیح مسیر...ها و پررنگ کردن نقش مشارکت مردمی با تشویق حضور حداکثری افراد محلات بدون محدود کردن خود در قالب اعضای خاص و سلسله مراتب سازمانی است. در سازمان های اجتماع محور همه حق اظهار نظر داشته، همه قدرت مشارکت داشته و وزن آرا همه افراد یکسان است. پس مشارکت یعنی سهیم شدن همه افراد جامعه و گروه ها در فعالیت ها و وجوه مختلف زندگی اجتماعی آن جامعه یا تیم به صورت کاملاً داوطلبانه است. در مشارکت است که افراد با داشتن فرصت و حقوق مساوی برای بحث و تصمیم گیری درباره مسائل و مشکلات، خود را متعلق به یک گروه می دانند و در مشارکت است که با دخالت دادن تمام افراد در تصمیم گیری ها از میزان تعارضات و اصطکاک ها کاسته می شود.

استراتژی های پیشگیری از اعتیاد

مهم ترین استراتژی های پیشگیری از اعتیاد که در جهان از آن استفاده می شود عبارتند از:

۱. آگاه سازی افراد در مورد خطرات و مضرات مواد مخدر
 ۲. افزایش مهارت های زندگی مانند مهارت تصمیم گیری، حل مسئله، ارتباطات اجتماعی
 ۳. تقویت فعالیت های جایگزین به جای مواد مخدر برای ارضای نیازهای روانی- اجتماعی نوجوانان و جوانان.
 ۴. مشاوره مداخله حین بحران، در بحران های مختلف در طول زندگی
 ۵. ارتقاء فرهنگی و مذهبی
 ۶. تقویت قوانین و مقررات مبارزه با مواد مخدر
 ۷. درمان معتادان برای جلوگیری از سرایت اعتیاد
- استراتژی های فوق را می توان در قالب فعالیت های زیر دنبال کرد:
۸. فعالیت های متمرکز بر فرد
 ۹. فعالیت های متمرکز بر آموزش و آگاه سازی والدین
 ۱۰. فعالیت های متمرکز بر معلمان و مدرسه
 ۱۱. فعالیت های پیشگیری با استفاده از رسانه ها
 ۱۲. فعالیت های متمرکز بر ارتقای وضعیت محله
 ۱۳. فعالیت های پیشگیری از طریق محل کار و مکان های تجمع
 ۱۴. فعالیت های پیشگیری با استفاده از شبکه مراقبت های بهداشتی اولیه
 ۱۵. وضع و اجرای قوانین و مقررات.

سیر تحول سازمان های مردم نهاد

دیوید کورتن سیر تحول و تکامل سازمان های مردم نهاد را در چهار مرحله می داند که عبارتند از:

۱. **سازمان های رفاهی:** سازمان ها کوشش می کردند تا مسایل رفاهی مراجعان خود را حل کنند و توجه چندانی به علل ایجاد مشکلات نداشتند.
۲. **سازمان های محلی و منطقه ای:** شامل سازمان هایی است که توجه آنها به توسعه محلی و منطقه ای بوده و هدف آنها ایجاد اعتماد به نفس، خودباوری و خود اتکایی در افراد و اعضای محله و منطقه بوده است. در این مرحله سازمان های

مردم نهاد سعی داشتند تا مدیریت پروژه و برنامه توسعه را ترویج کنند و نقش خود را از یک یاری دهنده و رفع کننده نیازهای اولیه به یک سازمان دهنده و بسیج کننده و زمینه سازی برای توسعه تبدیل کنند.

۳. **سازمان های ملی و فراملی:** سومین نسل از سازمان های مردم نهاد برای غلبه بر مشکل قبلی کوشش های خود را معطوف به جهت دادن خط مشی ها و تغییر در محیط های دورتر کردند. آنها در این مرحله به مرزهای فراتر از محله و منطقه خود می اندیشیدند و در این راه به ایجاد ارتباط و پیوند با نهادهای کشوری و جهانی پرداختند. بدین ترتیب سازمان های مردم نهاد خود را از یک خدمت رسان و بسیج کننده منابع محلی به یک خط مشی گذار در سطح ملی و جهانی ارتقا دادند و در پیوند و ارتباط با سازمان های ملی و جهانی این نقش را استحکام بخشیدند.
۴. **سازمانهای تسهیل گر:** کورتن در سال ۱۹۹۰ به نسل چهارمی از سازمانهای مردم نهاد اشاره می کند که هدف اصلی آنها سازماندهی حرکت های مردمی برای توسعه و پشرفت جوامع است. این نسل از سازمانها با ترویج روحیه خدمات داوطلبانه و مشارکت های مردمی بدون آنکه خود به عملیات اجرایی بپردازند به جنبش های توسعه مردمی کمک کردند (الوانی، ۱۳۸۷).

مزایای سازمان های مردم نهاد از نگاه UNDP

- ❖ از بین طبقات مردمی نشات گرفته اند و به راحتی و بطور کامل به جوامع دسترسی دارند.
- ❖ در ارائه خدمات اجتماعی داوطلبانه، موفق بوده اند در نتیجه مورد اعتماد جوامع قرار می گیرند.
- ❖ کمتر درگیر کاغذ بازی (بوروکراسی) اداری هستند و بنابراین قادرند به سرعت و به نحو موثری پاسخگوی مشکلات و نیازهای مردم باشند.
- ❖ خدمات کار داوطلبانه سازمان های غیر دولتی از پایایی کیفیت مطلوبی برخوردار است.
- ❖ عمدتاً در سطح خردگروهی کار می کنند و بهتر قادر به درک نیازها و مشکلات ویژه مردم می باشند (میربد و ملک محمدی، ۱۳۸۱).

کارکردهای سازمانهای مردم نهاد

- اطلاع رسانی و آگاه سازی عمومی
- پایداری در تولید و مصرف
- بسیج مردم (جلب مشارکت مردمی)
- ایجاد، گسترش و تقویت هماهنگی میان دولت و مردم
- گسترش نظارت عمومی
- ارزیابی پروژه های و فعالیتهای عمومی

- ارتباطات بین المللی (ایجاد، گسترش و تقویت تفاهم بین ملت ها)
- بسیج منابع (جلب سرمایه)
- افزایش بهره وری در استفاده از منابع نیز به عنوان کارکردهای سازمان های مردم نهاد مطرح شده اند (غفاری و نیازی، ۱۳۸۶).

انواع طبقه بندی سازمان های مردم نهاد

۱. سازمان های مردم نهاد را از نظر نوع فعالیت ها و اهداف، نقش ها، سطوح عملیاتی، جهت گیری فعالیت که عهده دار می شوند، به صورت های مختلف تقسیم بندی کرده اند. ادواردز و هولم سه گروه از سازمان های مردم نهاد را دسته بندی کرده اند؛
 ۱. سازمان های فزاینده و توسعه جو: این دسته از سازمان ها می کوشند با توسل به نیروهای محلی و امکانات بومی بر دامنه فعالیت خود بیفزایند و اعضای خود را افزایش دهند و در اندازه بزرگتری به فعالیت ادامه دهند.
 ۲. سازمان های تکثیری: تلاش می کنند تا سازمان های دیگری مانند خود به وجود آورند و ایده و نظرات خود را به سایر سازمان ها نیز تسری دهند.
 ۳. سازمانهای ترویجی: سازمان هایی که بدنال، نشر و ترویج یک سلسله از ایده ها و نظریات ارشادی در اقصی نقاط عالم هستند (الوانی، ۱۳۸۷). در ادبیات توسعه محلی بیشتر به تقسیم بندی سازمان های مردم نهاد برحسب سه نقش اجرایی، تسهیلی و مشارکت جویی توجه شده است.
- نقش اجرایی: در این نقش سازمانهای مردم نهاد به عنوان تدارک کننده و تجهیز کننده منابع و امکانات برای ارائه خدمات و کالاها عمل می کنند. در ایفای این نقش سازمان های مردم نهاد می توانند تحت پیمانی از سوی دولت یا بخش خصوصی به انجام وظیفه پردازند و خدمات خود را ارائه دهند. نقش تسهیلی و مشارکت جویی نیز همان اصول کار سازمان های اجتماع محور است.

چالش های سازمان های مردم نهاد حوزه پیشگیری از اعتیاد و راهکارهای پیش رو

مشکلات مالی و کمبود منابع حمایتی، عدم همکاری برخی دولتی ها و صاحبان قدرت به سبب فقدان روحیه مشارکت و عدم آشنایی با کارهای تیمی و مردمی، هم تخریبی سمن ها و تعاملات ضعیف برخی از سمن ها، و تاکید بیش بر رقابت به جای مشارکت، مشکلات مربوط به نگاه های مردم و فرهنگ جامعه در حوزه پیشگیری از اعتیاد، نیاز به رشد مشارکت و سرمایه اجتماعی، غیربومی بودن فعالیت برخی سمن ها و عدم سازگاری با نیازهای بومی، تزاخم دیدگاه ها در حوزه درمان و تضاد منافع بین برخی گروه ها، ضعف مهارت و توانمندی سمن ها.

بدون شک آموزش و آگاه ساختن سمن ها از کارهایی که می توانند انجام دهند و همچنین، آگاهی از حقوق و وظایفشان، ممکن است آن ها را در افزایش توانمندی شان یاری کند که بخشی از این آموزش به فعالیت خود سمن ها و بخشی دیگر به آگاه سازی

آن‌ها توسط دفتر توسعه مشارکت‌های مردمی ستاد مبارزه با مواد مخدر بستگی دارد. همچنین، برگزاری همایش‌ها و جلسات منظم میان خود سمن‌ها و متخصصان و کارشناسان گوناگون با سمن‌ها، می‌تواند مفید باشد. همچنین همکاری بین دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی با سمن‌ها، برای افزایش توانمندی آن‌ها توصیه می‌شود؛ البته باید تأکید بر دانش، برخاسته از اوضاع و نیازهای کشور باشد (علمداری و جلالی پور، ۱۳۹۲).

بنابر این به رغم تمام چالش‌ها و مشکلات ذکر شده می‌توان دریافت که اثرات مثبت فعالیت در سازمان‌های مردم‌نهاد به مراتب بیشتر از اثرات منفی آن است که آن‌ها را با آموزش و نظارتی صحیح قابلیت تصحیح دارد. حمایت از تشکیل و گسترش سمن‌های تخصصی به ویژه در حوزه جوانان و پیشگیری از اعتیاد و آسیب‌های اجتماعی و همچنین ارتقاء سطح دانش جامعه و مشارکت پذیری ایشان برای حضور و فعالیت در سازمان‌های مردم‌نهاد که می‌تواند هم موجب کمک به دولت در جهت تحقق اهداف گردد و هم موجبات تأمین سلامت در تمام ابعاد آن را فراهم آورد، ضروری به نظر می‌رسد. مسلماً مدیران سازمان‌های مردم‌نهاد برای تحقق رسالت خود و همچنین پیشبرد اهداف، نیازمند حمایت‌هایی از سوی دولت می‌باشند. این حمایت‌ها تنها به حمایت‌های مالی خلاصه نمی‌شوند. سمن‌ها از بدو تأسیس نیازمند حمایت‌های دولتی مانند فراهم کردن زمینه‌ای مساعد برای تشکیل سمن بدور از هرگونه بوروکراسی؛ تسهیل و هموار نمودن مسیر تأسیس برای سازمان‌های مردم‌نهاد؛ آموزش متقاضین تأسیس سمن و اعضای فعال در سازمان‌های مردم‌نهاد؛ نظارتی دقیق، صحیح و مبتنی بر علم در جهت کمک به سمن‌ها؛ اعتماد به سمن‌ها به ویژه سمن‌های جوانان با واگذاری پروژه‌های اجرایی به آنها و معرفی سمن‌ها به جامعه. شکل‌گیری سمن‌ها تنها نیاز نمی‌باشد و لازم است شرایط مناسبی برای فعالیت آنها فراهم گردد. این شرایط با تدوین قانونی مشخص در خصوص فعالیت‌های سمن‌ها و همچنین نظارتی دقیق بر آنها انجام می‌گیرد که از جمله مهمترین اقداماتی است که لازم است به آن پرداخته شود.

آگاه کردن جامعه از خطرات و مضرات مصرف مواد

بهترین شیوه آگاه کردن افراد، تشکیل جلسات گروهی و بحث و تبادل نظر درباره موضوع مورد نظر می‌باشد. نقش شما در سازمان مردم‌نهاد (به عنوان تسهیلگر) هدایت و نظارت بر جلسات است. گروه‌های مختلفی که باید تحت پوشش فعالیت‌های آگاه‌سازی قرار بگیرند عبارتند از: نوجوانان و جوانان، والدین، افراد کلیدی منطقه. از این جهت گفته می‌شود که مردم به کارهای تسهیلگرانه و محلی نسبت به انتقال معلومات صرف و خشک بیشتر علاقه دارند چرا که در برنامه‌های محله‌ای معمولاً به علائق مردم و نیازهای آن توجه می‌شود. مدرس و تسهیلگر بومی و از جنس خود مردم است. افراد محله احساس راحتی بیشتری می‌کنند، احساس می‌کنند تسهیلگر مشکلاتشان را بهتر درک کرده و با آنها همدل است و بخاطر همین است که مردم از آموزش‌های محله‌ای معمولاً بیشتر استقبال می‌کنند. در برنامه‌های محله‌ای و اجتماع محور، اعتماد به مردم، مشارکت دادن و توانمندسازی آنها به کمک یک فرد تسهیلگر آموزش دیده حرف اول را می‌زند نه یک متخصص بیرونی.

اهداف کلی سازمان های مردم نهاد پیشگیری از اعتیاد

- توانمندسازی و ارتقاء ظرفیت های عمومی و تخصصی سازمان های مردم نهاد و کلیه گروه های مردمی علاقمند و فعال در حوزه مبارزه با مواد مخدر در سراسر کشور
 - تقویت ارتباط و تعامل میان ستاد مبارزه با مواد مخدر و سازمان های مردم نهاد این حوزه در سطح کشور به منظور بهره گیری این بخش از ظرفیت های یکدیگر.
 - زمینه سازی برای ایفای نقش سازمان های مردم نهاد حوزه مبارزه با مواد مخدر کشور به عنوان مجری، ناظر، همکار و مشاور.
 - زمینه سازی در جهت استانداردسازی فعالیت سازمان های مردم نهاد حوزه مبارزه با مواد مخدر
- بررسی و اظهار نظر درخصوص طرح ها و برنامه های حمایتی، تشویقی ستاد و دستگاه های اجرایی مربوط به چگونگی تسهیل و گسترش کمی و کیفی مشارکتهای مردمی و سازمانهای مردم نهاد حوزه مبارزه فراگیر با اعتیاد و مواد مخدر و هماهنگی ها و کنترل های لازم و بررسی و ارائه پیشنهاد و ایجاد هماهنگی و انسجام در امر نظام جامع نظارت و پایش و ارزیابی کمی و کیفی فعالیتهای مردمی، سازمانهای مردم نهاد و گروه های همتا حوزه مبارزه با مواد مخدر و اعتیاد اعم از پیشگیری و درمان از جمله این شرح وظایف است. توسعه و پیشرفت کشور مستلزم فراهم کردن زمینه مشارکت خلاق، واقعی و سازمان یافته مردم است و مردم به عنوان سرمایه اصلی توسعه برای مشارکت در دستیابی کشور به این مهم باید از نظر روحی و جسمی در سلامت باشند. سازمان های مردم نهاد و فعال در امر اجرای برنامه های مبارزه با مواد مخدر به طور قابل توجهی گسترش یافته اند و نقش آفرینی مهمی در این ارتباط دارند. با توجه به گستردگی معضل اعتیاد و عواقب وخیمی که به لحاظ اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی بر جامعه داشته و دارد و علم به اینکه دولت به تنهایی قادر به مقابله با این معضل نیست، حضور و نقش سازمانهای مردم نهاد در این عرصه بیش از پیش احساس می شود و وظیفه نظام است که در این راه به تقویت هرچه بیشتر این سازمانها اهتمام ورزد تا اثناء... در این مبارزه نیز با حضور هر چه بیشتر مردم، همراه با دولت، پیروزی دیگری و این بار در مقابله با اهریمن اعتیاد بر تاریخ این کشور ثبت شود. تسهیل قانونی مداخله مردم در تصمیم گیری های محلی و ملی برای پیشگیری از اعتیاد، جهت گیری توانمندسازانه در طراحی تمام برنامه های حکومتی، تقویت گسترده راهبرد حمایت یابی رسانه ای برای ایجاد جبهه واحد، برنامه ریزی در جهت به وجود آمدن افراد متخصص، پژوهشگر و تحلیل گر و توجه به توصیه های سلامت عمومی در برنامه ریزی از جمله پیشنهادات ارائه شده در جهت بهره گیری مناسب از مشارکت در پیشگیری از سوء مصرف مواد به شمار می رود. مردم به عنوان سرمایه اصلی توسعه برای مشارکت در دستیابی کشور به این مهم باید از نظر روحی و جسمی در سلامت باشند. از این رو، اعتیاد به مواد مخدر با توجه به اینکه سلامت، بخشی از سرمایه انسانی کشور را از بین می برد، به عنوان مانع توسعه به شمار می رود و ضروری است برای رفع آن برنامه مشخصی در چارچوب مفاد برنامه های توسعه کشور تدوین تا در تحقق اهداف توسعه تسریع شود.

چرایی عدم اقبال سازمان های مردم نهاد به حوزه پیشگیری از اعتیاد

در حوزه پیشگیری، جامعه هدف و بالطبع برنامه های آن در سازمان های مردم نهاد گوناگون متفاوت است. پیشگیری اولیه در مدارس و میان کسانی که مصرف کننده نیستند و یا در مناطق و شرایط آلوده قرار دارند، اتفاق می افتد. پیشگیری ثانویه در زمان درمان و رهایی از مصرف مواد مخدر برای جلوگیری از عود مجدد صورت می گیرد. از جمله علت هایی که می توان برای کم بودن فعالیت سازمان های مردم نهاد در حوزه پیشگیری از اعتیاد عنوان نمود این است که مثلا در حوزه درمان، الگو و مرجع نسبتا منظم و مشخصی وجود دارد و خیلی از جزییات و برنامه ها تعریف شده هستند اما در حوزه پیشگیری به این شکل نیست و پروتکل و برنامه مشخصی وجود ندارد و در واقع افرادی که تمایل به فعالیت در این حوزه را دارند مجبورند برنامه هایی را خود تدوین کنند که هم امر مشکلی است و هم به دلیل نیاز به تعهد بالا در این حوزه پیچیدگی های خاص خود را دارد. یکی دیگر از مسائل نبود بسته های آموزشی مناسب است که هم تهیه آنها هزینه های بالایی دارد و هم متخصصان آن کم هستند (چراغی اباذر، ۱۳۸۹؛ به نقل از سلیمانی، ۱۳۹۵) از طرفی آمار برای مسئولین و ناظرین دولتی که در واقع باعث استمرار فعالیت می شود بسیار مشکل و تقریبا نشدنی است. برای مثال در حوزه درمان می توان بیان کرد که این تعداد افراد تحت پوشش قرار گرفتند و همچنین با نتایج آزمایشات گوناگون میزان موفقیت را تعیین کرد، اما در حوزه پیشگیری اگر جامعه هدف کودکان هستند، باید حتی تا چند دهه بعد صبر کرد تا بتوان به نتیجه رسید که این فرد به سوی مواد مخدر می رود یا خیر و این امری نشدنی است و لذا به دلیل عدم ارائه آمار و نتایج به شکل قابل قبول نهادهای مسئول، در مقابل فعالیت این نهادها همکاری مناسبی صورت نمی گیرد. دلیل دیگر برای فعالیت کم در حوزه پیشگیری نگاه مسئولین دولتی به این ماجراست، اعتقاد آنها به امر پیشگیری ضعیف است و معتقدند که فعلا که معلوم نیست این کودکان معتاد می شود یا خیر، چرا باید برایش هزینه شود؛ همچنین با اتکا به آمار تعداد معتادین کشور که محل تناقضات و اختلافات زیادی است، بیان می کنند که به نسبت ۷۵ میلیون جمعیت، ۲ میلیون معتاد آنقدر نیست که برای پیشگیری، هزینه، انرژی و زمان صرف شود؛ یک مسئله دیگر در ارتباط با اقدام مسئولان دولتی با فعالیت در این حوزه اینست که متاسفانه بیشتر فعالیتی را می پسندند که قابل فیلمبرداری، عکاسی و ارائه آمار و ارقام باشد تا بتوان آنها را در جراید و رسانه ها به عنوان موفقیت ها و عملکرد مدیران و مسئولین جلوه داد.

البته توجه به این مسئله نیز مهم است که فعالیت در حوزه درمان برای برخی ازها به دلیل کسب هزینه های درمان از خود مصرف کنندگان سوددهی نیز دارد، اما حوزه پیشگیری نه تنها سود ده نیست بلکه هزینه بر و نیازمند تعهد و مسئولیت بالاست که علاقه برای فعالیت را کاهش می دهد. یکی از مشکلات اساسی برای فعالیت در حوزه پیشگیری، نگاه و تفکر جامعه و از جمله مسئولین نسبت به این مسئله است، نگاه منفی و بدی نسبت به اعتیاد در جامعه وجود دارد و هر نوع فعالیتی در این ارتباط با ذهنیت منفی، مقاومت و واکنش مردم مواجه می شود و این نگاه منفی گاهی با تلقین بد و خراب بودن به کسانی که تحت آموزش های پیشگیرانه قرار گرفته اند، صورت می گیرد (سلیمانی، ۱۳۹۵).

نتیجه گیری

تعالی یک جامعه در گرو همت و حرکت مثبت عناصر تشکیل دهنده آن جامعه است. هر کدام از این عناصر باید در کنار یکدیگر، با یک هدف مشترک و به یک سمت حرکت کنند تا همچون سیلی عظیم موانع را پشت سر گذاشته و برای رسیدن به تعالی، قدرتمندانه به پیش بروند. این همسویی در جوامع اسلامی مصداق آیه کریمه "تعاونوا علی البر و التقوی" است و تبلور آن شکل گیری سازمان های مردم نهاد می باشد. شکل گیری و گسترش سازمان های مردم نهاد در هر جامعه ای می تواند نوید بخش رشد و شکوفایی آن جامع در سایه مشارکت و همکاری مردم باشد و نمود این امر در کشورهای اسلامی دو چندان خواهد بود. شواهد تاریخی نشان می دهد که رکن اصلی دوام و بقای حیات اجتماعی هر جامعه ای منوط به همکاری و مشارکت افراد آن است و دولت ها به تنهایی نمی توانند در برابر یک معضل، مساله و آسیبی که پدیدار می شود مقابله کنند و نیازمند جلب مشارکت و همکاری گسترده مردم هستند. که یکی از این مسایل گرایش افراد به اعتیاد است. بر همین اساس و به منظور صیانت و تحقق اهداف عالیه نظام اسلامی در مبارزه و پیشگیری از اعتیاد راهکارها و نتایج زیر ارائه شده است:

۱. نهادهای برخاسته از مردم چون از خود مردم هستند، و به نوعی درد محله خود را چشیده اند و با مشکلات دست و پنجه نرم کرده اند بهتر می توانند در پیشگیری از اعتیاد در جامعه گام های مثبتی بر دارند. چون که خود بهترین کارشناس محله خود هستند.
 ۲. سازمان های مردم نهاد با فعال کردن اعضای کلیدی محله می توانند در پیشگیری از اعتیاد اقدام کنند.
 ۳. سازمان های مردم نهاد می توانند با جا به جایی باورهای جاری و عمومی و جلب اعتماد مردم محله به سوی فرهنگ سلامت مشارکت کنند.
 ۴. در این نهادها به مردم ابراز وجود در عرصه اجتماع داده می شود تا با مشارکت و توانمند سازی تلاش کنند جامعه را به سمت سلامت روانی و اجتماعی سوق دهند.
 ۵. مردم با اعتماد به این نهادهای مردمی نیازها و خواسته های شان را در میان می گذارند و این نهادهای مردمی با راهنمایی و مشاهده های مورد نظر آنها را به طریقی مناسب هدایت می کنند.
 ۶. نهادهای مردمی در عرصه پیشگیری در محلات با آگاهی و بینش دهی از طریق خود مردم آن ها را آماده ی برخورد با اعتیاد و راه های پیشگیری با این معضل می کنند (صوفیانی، نیک خواه، ۱۳۹۴).
- باشد که با درک ظرافت ها و اثرگذاری های کار در سازمان های مردم نهاد و طبق راهبرد چهارم و ششم سند پیشگیری از اعتیاد (۱۳۸۹)، صرامی و همکاران) پیشنهاد می گردد که :
- ✓ مشارکت های مردمی با بهره گیری از ظرفیت های بسیج، سازمان های مردم نهاد و اجنماع محور در امر پیشگیری از اعتیاد توسعه یابد.

- ✓ بسترسازی و تسهیل در راه اندازی و فعالیت سازمان های مردم نهاد و اجتماع محور از جمله تشکل های کارگری، دانشجویی، دانش آموزی و ایجاد هسته های کوچک و شبکه های بزرگ.
 - ✓ توانمندسازی و ظرفیت افزایی و ارتقا سطح مشارکت سازمانهای مردم نهاد و اجتماع محور در سیاست گذاری و برنامه ریزی.
 - ✓ حساس سازی و حمایت یابی برای فعال سازی فضای عمومی در پیشگیری از اعتیاد.
 - ✓ بسترسازی و تسهیل ایجاد شبکه های سازمان های غیر دولتی فعال و موسسات.
 - ✓ توانمندسازی در پیشگیری.
 - ✓ بسترسازی و تسهیل ایجاد شبکه های سازمان های اجتماع محور فعال در پیشگیری.
 - ✓ که انتظار می رود مداخلات پیشگیرانه با مشارکت حداکثری ظرفیت های بسیج مردمی، سازمان های مردم نهاد و به ویژه سازمان های اجتماع محور در همه مراحل سیاستگذاری، برنامه ریزی، اجرا و ارزشیابی، انجام پذیرد. و از قابلیت های بخش خصوصی نیز باید حداکثر استفاده در اجرای برنامه ها به عمل آید.
- در نهایت باید گفت که اعتیاد مقوله ای است که مبارزه با آن نیازمند هماهنگی وسیع سازمان های مختلف است. در این مطالعه مشخص شد که مقوله پیشگیری از اعتیاد به عنوان یکی از راه های اصلی کاهش بار اعتیاد در سال های اخیر به طور جدی از سوی مسؤولین مورد توجه قرار گرفته است و خوشبختانه با وجود مقاومت های اولیه با شروع آن، (من جمله مدارس و محیط های کاری) هم اکنون بستر مناسب برای گسترش آن از منظر اکثر سیاست گذاران وجود دارد که زمینه را برای همکاری هر چه بیشتر میان آنها فراهم می کند. که این امر نیاز به زمینه سازی وسیع فرهنگی در میان مردم وجود دارد تا مشارکت حداکثری افراد برای مداخله در این مقوله که یکی از تابوهای اجتماعی است فراهم گردد، که این خود نیاز به صرف زمان و هزینه و منابع مختلف خواهد داشت. امید است که با گسترش و توسعه مشارکت سازمان های مردم نهاد و تیم های محله ای، برنامه ها و فعالیت های پیش بینی شده در اسناد قانونی مبارزه با مواد مخدر با انسجام و کیفیت مناسب تری تحقق یابد.

منابع

- اصفهانی، زهرا؛ وطن پرست، ابوالفضل (۱۳۹۵). رویکرد اجتماع محور: راهنمای مداخله های محله ای ویژه ی تسهیلگران و فعالان برنامه های اجتماع محور، انتشارات سازمان بهزیستی کشور.
- الوانی، مهدی (۱۳۸۷). بررسی نقش سازمان های غیردولتی بر توسعه. فصلنامه علوم مدیریت، سال اول، شماره ۴.
- جهانشاهی، سعید (۱۳۸۳). پنج تجربه از اجرای برنامه پیش گیری از اعتیاد «اجتماع محور». مجله رفاه اجتماعی، شماره ۱۵.
- حیدری صوفیانی، زهرا؛ نیک خواه کهنه گورابی، سید عباس (۱۳۹۴). روش های پیشگیری از اعتیاد در محله ها با تأکید بر سازمانهای مردم نهاد، کنفرانس بین المللی روانشناسی و علوم تربیتی، موسسه عالی علوم و فناوری خوارزمی، شیراز.
- خانجانی، اسماعیل (۱۳۹۵). نقش سازمان های مردم نهاد در پیشگیری از اعتیاد، ماهنامه اجتماعی فرهنگی ایران پاک (روابط عمومی ستاد مبارزه با مواد مخدر).
- سازمان ملی جوانان (۱۳۸۲). گزارش ملی جوانان (بررسی وضعیت تشکل های غیر دولتی جوانان). تهران: اهل قلم.
- سلیمانی، رضا (۱۳۹۵). نقش سازمان های مردم نهاد در کاهش مصرف مواد مخدر. فصلنامه ایده های نو در علوم و فناوری، صص ۱-۱۰.
- صرامی، حمید و همکاران (۱۳۸۹). سند جامع پیشگیری اولیه از اعتیاد، دفتر تحقیقات و آموزش ستاد مبارزه با مواد مخدر ریاست جمهوری.
- علمداری، سارامکی؛ جلاایی پور، حمیدرضا (۱۳۹۲). تحلیل عملکرد سازمان های مردم نهاد در حوزه مبارزه با اعتیاد و مواد مخدر با نگاه عاملیت- ساختار، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ۱۴، شماره ۵۲.
- غفاری، غلامرضا و نیازی، محسن (۱۳۸۶). جامعه شناسی مشارکت، چاپ اول، نشر نزدیک: تهران.
- میربد، مهرداد و ملک محمدی، ایرج (۱۳۸۱). سازمانهای غیردولتی در ایران، مجله جهاد، سال بیست و دوم، شماره ۲۵۲.
- Terris, Milton (2000). "Concepts of Health promotion: Dualities in Public Health Theory".

Prevention of addiction with socializing the fight against drugs and utilization the capacity of grassroots organizations

Ali Mohammadi

Abstract

Keywords